

РОЗДІЛ 2. БІОРИЗНОМАНІТТА РОСЛИННОГО СВІТУ: ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНА

ПІЗНЬООСІННЄ КВІТУВАННЯ РОСЛИН ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Мицик Л.П., Тарасова О.С.

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

Фенологічні спостереження початково (з 1721 р.) здійснювали тільки з метою використання рослин як «приладів», що опосередковано, але об'єктивно показують хід періодичних явищ клімату [1]. Накопичений відповідний матеріал має загальновідоме значення. Для його аналізу залучаються різні методи, у тому числі алгоритми варіаційної статистики [2]. Важливу наукову та практичну вагу мають явища раннього та найпізнішого квітування. Наприклад, перша публікація з фенології троянд в сучасних межах України стосувалась якраз їх осіннього квітування у Нікітському ботанічному саду [4]. Проте важливими є результати спостережень, що розкривають нові фенологічні властивості окремих видів рослин.

У зв'язку з цим спочатку покажемо відомості про осіннє квітування рослин на Дніпропетровщині у 2010 році. На Тирлівській степовій цілині (Юр'ївський район, північ області) 22 листопада квітував *Adonis vernalis* L. (мав дві квітучі особини). За Определителем... [3], у цій фазі він перебуває у квітні-травні («IV-V»). 19-20 листопада квітували *Berteroa incana* (L.) DC. (у довіднику [3] – VII-IX), *Caragana frutex* (L.) C. Koch (IV -V), *Scabiosa ochroleuca* L. (VI -VIII), *Senecio jacobaea* L. (VII-IX), *Taraxacum serotinum* (Waldst. et Kit.) Poir (VII-IX).

На території паркової зони Дніпропетровського національного університету та його ботанічного саду квітування відмічено у *Achillea nobilis* L. – 19.10.2006 р. (в Определителе...[3] – VI-IX), *A. submillefolium* Klok. et Krytzka – 18.11.2002 р. (VI-IX), *Antirrhinum majus* L. – 14.11.2000 р. (VI-IX), *Barkhausia rhoeadifolia* Bieb. – 14.11.2000 р. (VI-VIII), *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. – 14.10.2000 р. (IV-IX), *Centaurea diffusa* Lam. – 18.10.2005 р. (VII -VIII), *Chelidonium majus* L. – 18.11.2006 р. (IV-IX), *Cichorium intybus* L. – 18.10.2005 р. (VII-IX), *Cosmos bipinnatus* Cav. – 14.11.2000 р. (VIII-X), *Dahlia pinnata* Cav. – 14.11.2000 (VII-X), *Daucus carota* L. – 15.10.1999 р. (VI -VIII), *Diplotaxis tenuifolia* (L.) DC. – 14. 11.08 р. (VI-VII), *Echium vulgare* L. – 9.10. 2006 р. (VI-IX), *Gaillardia pulchella* Foug. – 14.11.2000 р. (VI - IX), *Galinsoga parviflora* Cav. – 14. 11. 2000 р. (VII-IX), *Gypsophila paniculata* L. – 14.11.2000 р. (VI -VII), *Ipomaea purpurea* (L.) Roth – 6.10.2006 р. (VI-IX), *Lactuca serriola* Torner – 14.11.2000 р. (VI-IX), *L. tatarica* (L.) C. A. Mey. – 6.10.2006 р. (VII -VIII), *Leucanthemum vulgare* Lam. – 14.11.2008 р. (VI-VII), *Linaria vulgaris* Mill. – 14.11.2000 р. (VI - VIII), *Melilotus albus* Medik. – 14.11.2000 р. (VI -VII), *M. officinalis* (L.) Pall. – 14.11. 2000 р. (VI -VIII), *Oxalis acetosella* L. – 6.11.2006 (V -VI), *Papaver rhoeas* L. – 6.10.2006 р. (V -VIII), *Petunia x hybrida hort.* – 14.11.2000р. (V-X), *Picris hieracioides* L. – 18.10.2005 р. (VII -VIII), *Prunella vulgaris* L. – 9.10.2006 р. (VI-IX), *Reseda lutea* L. –

20.10.2006 р. (VI –VIII), *Salvia splendens* Ker–Gawl. – 14.11.2000 р. (VII – IX), *Saponaria officinalis* L. – 9.11.2001 р. (VI – IX), *Solanum nigrum* L. – 14.11.2000 р. (VI – IX), *Stenactis annua* Nees – 14.11.2000 р. (VIII – IX), *Tagetes patula* L. – 15.11.2008 р. (VII–IX), *Taraxacum officinale* Webb. ex Wigg. – 14.11.2008 р. (IV –VII), *Trifolium pratense* L. – 6.10.2006 р. (V – VII) та *T. repens* L. – 6.10.2006 р. (V – IX).

Ці відомості є об'єктивною підставою для нових поглядів на ритміку розвитку принаймні зазначених вище рослин та після додаткових досліджень – для внесення відповідних корективів у довідникові видання.

Література

1. Бейдеман И. Н. Методика изучения фенологии растений и растительных сообществ. – Новосибирск: Наука, 1974. – 155 с.
2. Зайцев Г. Н. Фенология травянистых многолетников. – М.: Наука, 1978. – 150 с.
3. Определитель высших растений Украины / Отв. ред. Ю. Н. Прокудин. – К.: Наук. думка, 1987. – 546 с.
4. Рубцова О. Л. Рід *Rosa* в Україні: Історія, напрями досліджень, досягнення та перспективи. Автореф. дис. ... докт. біол. наук – К.: Нац. ботан. сад ім. М. М. Гришка, 2011. – 39 с.

РЕГІОНАЛЬНИЙ ФІТОМОНІТОРИНГ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІТОРІЗНОМАНІТТА

*Горшкова Л.М., Коваль Л.В.
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра
Довженка*

Вплив антропопресії веде до стрімких лавиноподібних змін навколишнього природного середовища, що особливо видно на прикладі деградації рослинного покриву, який, як відомо, є одним із головних передумов стабільності екосистем. Тому оптимізація збереження природного рослинного покриву потребує додаткових заходів, зокрема, нововведень до існуючої правової бази у галузі охорони природи як у цілому по Україні, так і на місцевому рівні. Зокрема, на нашу думку, слід запровадити додатковий рівень територіальної охорони видів рослин, який би відповідав території адміністративного району. Як відомо, на сьогодні для надання статусу регіональної охорони найменшою адміністративною одиницею є адміністративна область. Однак, досить часто природні умови, економічне навантаження, стан природно-заповідного фонду у межах області не є однорідними, а видовий склад раритетів потребує уточнення у конкретних окремих адміністративних районах згідно їх специфічних фізико-географічних умов, рівня господарського освоєння території, експлуатації природних екосистем тощо. Крім того, як відомо, одним із головних критеріїв виявлення рідкісних видів рослин разом з ботаніко-географічним, історичним, філогенетичним, екологічним критеріями є популяційно-динамічний критерій [7]. Визначено, що для багатьох видів судинних рослин критична кількість особин у ценопопуляції дорівнює 500. Зменшення її веде до зниження генетичного різноманіття виду, збіднення його генофонду і, як наслідок, до миттєвого зникнення виду. Підраховано, що відстань між популяційними одиницями, пов'язаними обміном генетичної інформації, вимірюється усього декількома десятками метрів [7]. Тому, на наш